

EKONCEPT
BADANIA I EKSPERTYZY ŚRODOWISKOWE

ul. Gagarina 118/1, 87-100 Toruń
NIP 9531752387, tel. 603 568 165
tbrauze@o2.pl, www.ekoncept-brauze.pl

**EKSPERTYZA ORNITOLOGICZNA I CHIROPTEROLOGICZNA
DOTYCZĄCA KOMPLEKSOWEJ MODERNIZACJI
ENERGETYCZNEJ BUDYNKU LABORATORIUM GŁÓWNEGO
INSPEKTORATU OCHRONY ROŚLIN I NASIENNICTWA
W TORUNIU**

dr Tomasz Brauze - EKONCEPT Badania i Ekspertyzy Środowiskowe

dr Krzysztof Kasprzyk - Bio-Spec, Biuro Analiz Środowiskowych

- TORUŃ 2019 -

WPROWADZENIE

Badana w ramach niniejszej ekspertyzy faunistycznej wykonano na zamówienie Głównego Inspektoratu Ochrony Roślin i Nasiennictwa w Warszawie oraz Centralnego Laboratorium tejże instytucji w Toruniu przekazanego pismem SZ/BP-Wniosek Nr 103/2019 pn. „Ekspertyza faunistyczna dla Projektu: ‘Głęboka kompleksowa modernizacja energetyczna budynku Centralnego Laboratorium Głównego Inspektoratu Ochrony Roślin i Nasiennictwa w Toruniu’ ”.

I. CZĘŚĆ ORNITOLOGICZNA

dr Tomasz Brauze, EKONCEPT Badania i Ekspertyzy Środowiskowe

1. WSTĘP

Ptaki stanowią najliczniejszą gromadę kręgowców w krajobrazie zurbanizowanym, a miasta w ujęciu ekologicznym można traktować, jako archipelag „wysp środowiskowych” (TROJAN & WINIARSKA 2001, BRAUZE et al. 2011). Obszary zurbanizowane, z uwagi na specyficzne warunki abiotyczne, stanowią niezwykle atrakcyjne środowisko występowania dla wielu gatunków zwierząt. Powoduje to, że miasta od wieków kolonizowane były przez ptaki. Najbardziej charakterystycznym elementem miast są duże nagromadzenia budynków, które dla wielu gatunków stanowią substytut skał, będących miejscami posadowienia gniazd. Ptaki najczęściej zasiedlają otwory wentylacyjne w stropodachach, szczeliny w wielkich płytach, otwory pod odstającymi dachówkami, strychy, poddasza, gzymsy, parapety, wnęki oraz pnącza na elewacji.

Wykonywane w ostatnich latach na terenie Polski prace dociepleniowe i remontowe budynków są powodem niszczenia siedlisk ptaków chronionych. Przykładem gatunku, którego liczebność znacząco obniżyła się w ostatnich latach na obszarach wielu miast w wyniku termomodernizacji budynków jest jerzyk *Apus apus* (ZIELIŃSKA 2010). Te negatywne zjawiska można jednak znacznie ograniczyć wykonując prace remontowo-budowlane w odpowiednich terminach nie kolidujących z okresem lęgowym ptaków, a także stosując szereg działań kompensacyjnych dostosowanych do biologii poszczególnych gatunków. Przykładem rozwiązań przyjaznych dla awifauny może być miasto Jaworzno, gdzie w 2010 roku 20% par jerzyka gniazdowało w nowo powieszonych skrzynkach lęgowych, a 30% zajmowało ocieplone budynki z udostępnionymi wlotami do stropodachów (WÓJCIK 2010). Wspomniane terminy i działania kompensacyjne ustalone w oparciu o metodyczne badania ornitologiczne oraz nadzór ornitologiczny umożliwiają również uniknięcie odpowiedzialności karnej przez Inwestora w świetle trzech ustaw: Ustawy o Ochronie Przyrody, Ustawy o Ochronie Zwierząt i Ustawy o Zapobieganiu Szkodom w Środowisku i ich Naprawie.

Podstawą prawną niniejszej ekspertyzy jest „Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt”, które obejmuje ochroną

ściłą większość dziko żyjących w Polsce gatunków ptaków i zakazuje jednocześnie niszczenia ich siedlisk. Jakikolwiek działania dotyczące likwidacji siedlisk chronionych gatunków ptaków np. budynków należy poprzedzić ekspertyzą ornitologiczną. W takim opracowaniu określone są bezpieczne dla ptaków sposoby prowadzenia prac inwestycyjnych, jak również zakres działań kompensujących utratę ich siedlisk spowodowaną tymi pracami.

2. PRZEDMIOT EKSPERTYZY

Celem niniejszej ekspertyzy było określenie potencjalnej awifauny lęgowej ścian oraz dachu budynku Centralnego Laboratorium Głównego Inspektoratu Ochrony Roślin i Nasiennictwa w Toruniu przy ul. Żwirki i Wigury 73 w Toruniu (Ryc. 1, Fot. 1-5), przeznaczonego do planowanego remontu i prac dociepleniowych.

Celem ekspertyzy było także przedstawienie wytycznych dotyczących możliwości, bezpiecznego dla ptaków przeprowadzenia planowanych prac budowlanych, termomodernizacyjnych oraz naprawczych, jak też określenie sposobu i zakresu wykonania działań kompensujących utratę siedlisk awifauny spowodowaną niniejszymi pracami.

Ryc. 1. Zarys budynku Centralnego Laboratorium Głównego Inspektoratu Ochrony Roślin i Nasiennictwa w Toruniu (czerwona linia) przy ul. Żwirki i Wigury 73 w Toruniu (podkład mapy Google Earth z dnia 09.06.2018).

Fot. 1. Ściana wschodnia budynku Centralnego Laboratorium Głównego Inspektoratu Ochrony Roślin i Nasiennictwa w Toruniu przy ul. Żwirki i Wigury 73 w Toruniu.

Fot. 2. Ściana południowa badanego budynku.

Fot. 3. Ściana zachodnia budynku Centralnego Laboratorium.

Fot. 4. Ściana północna budynku Centralnego Laboratorium.

Fot. 5. Dach budynku Centralnego Laboratorium Głównego Inspektoratu Ochrony Roślin i Nasiennictwa w Toruniu przy ul. Żwirki i Wigury 73 w Toruniu.

3. MATERIAŁY I METODY

Badania awifauny lęgowej w ramach niniejszej ekspertyzy przeprowadzono 4 grudnia 2019 roku. Z uwagi na okres, w jakim została wykonana waloryzacja (poza sezonem lęgowym), dotyczyła ona potencjalnego występowania awifauny. W czasie kontroli zbierano wszystkie dostępne w tym okresie informacje dotyczące potencjalnego występowania ptaków, w szczególności wyszukiwano zachowane gniazda, półksiężycowate ślady pozostawione przez ogony ptaków pod otworami w elewacji, odchody, zmumifikowane pisklęta, ślady żerowania, wypluwki oraz pióra. Szczególną uwagę zwracano również na obecność potencjalnych miejsc do gniazdowania dla poszczególnych gatunków ptaków, związanych ze strukturą budynków (obecność otworów, szczelin, gzymsów, parapetów, pnączy na elewacji itp.).

W trakcie kontroli terenowej określono również zakres niezbędnej kompensacji przyrodniczej dla ptaków. Interpretacje poszczególnych obserwacji oparte zostały o znajomość biologii gatunków ptaków wynikającą z wieloletniego doświadczenia autora niniejszej ekspertyzy, jak również dane literaturowe. Obserwacje prowadzono przy pomocy lornetki, wykonano również dokumentację fotograficzną.

Zgodnie z zasadą przezorności (Pawlaczyk 2012) wszystkie potencjalnie siedliska lęgowe awifauny były traktowane jako miejsca rzeczywiście wykorzystywane przez ptaki wraz niezbędnymi działaniami kompensującymi ich utratę.

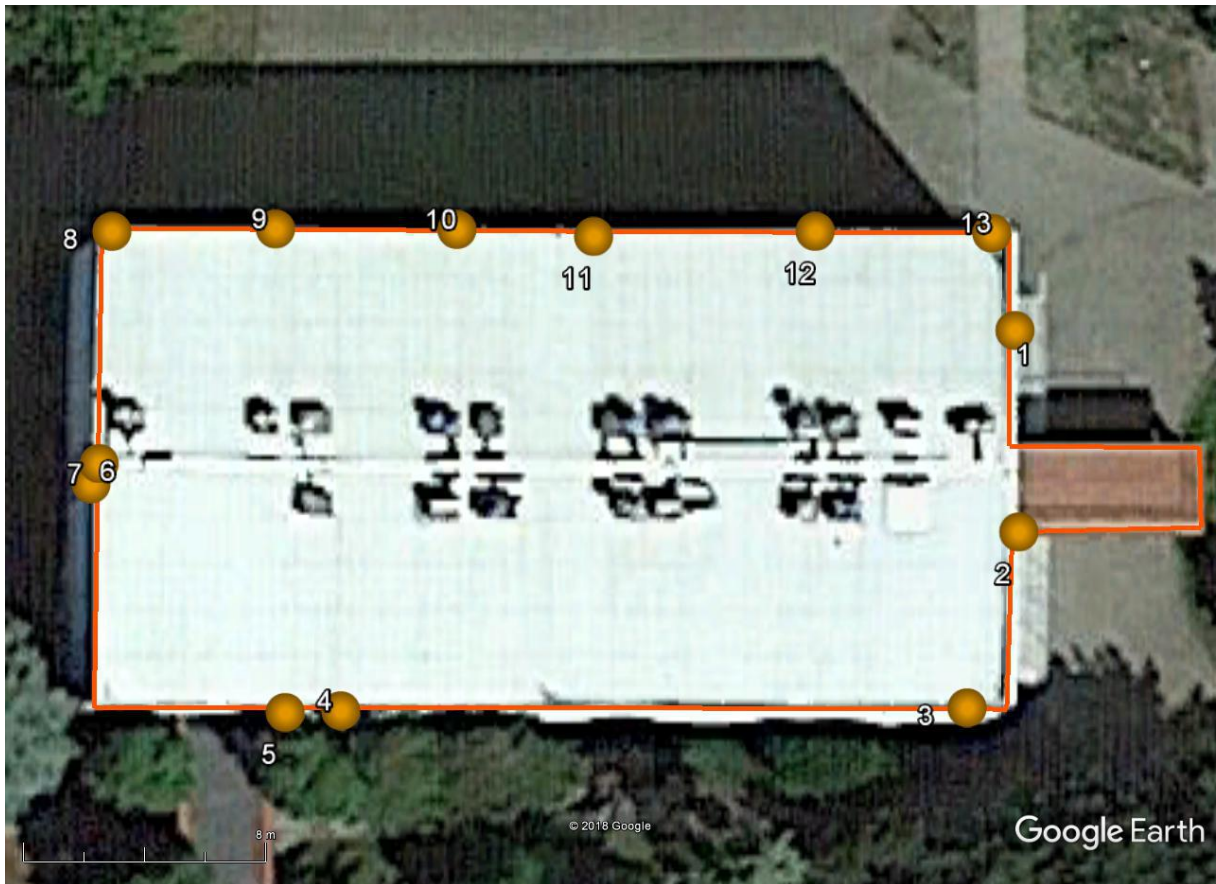
4. WYNIKI

Waloryzowany budynek Centralnego Laboratorium przy ulicy Żwirki i Wigury 73 w Toruniu posiada trzy nadziemne kondygnacje, a wymiary liniowe w rzucie pionowym wynoszą 30 x 16 m. Jego ściany pokryte są panelami z tworzyw sztucznych (oblicówką), natomiast dach - blachą falistą. Budynek posiada stropodach, do którego wszystkie otwory wentylacyjne były zakratowane. Z punktu widzenia ornitologicznego, dogodnym miejscem do zakładania gniazd były jedynie ubytki w panelach z tworzyw sztucznych oraz szczeliny przy brzegu dachu budynku.

4.1. OPIS POTENCJALNYCH SIEDLISK GNIAZDOWYCH

W rozdziale tym scharakteryzowano poniżej poszczególne siedliska gniazdowe ptaków na badanym budynku zgodnie z ich numeracją zaprezentowaną na Ryc. 2 oraz Fot. 6-16.

W czasie badań nie odnotowano potencjalnych siedlisk gniazdowych ptaków na dachu budynku.

Ryc. 2. Lokalizacja potencjalnych siedlisk gniazdowych ptaków na budynku Centralnego Laboratorium przy ulicy Żwirki i Wigury 73 w Toruniu (pomarańczowe kółka). Numery przy poszczególnych siedliskach gniazdowych odpowiadają numerom przy ich opisie w tekście poniżej.

Siedlisko nr 1

Niewielki otwór w plastikowym panelu na wysokości około 3,5 m nad ziemią, na ścianie wschodniej ze śladami po ogonie (Ryc. 2, Fot. 6) - potencjalne siedlisko modraszki *Cyanistes caeruleus*.

Fot. 6. Siedlisko nr 1.

Siedlisko nr 2

Szczelina w plastikowym panelu u nasady wąskiego tarasu nad wejściem do budynku od strony wschodniej (Ryc. 2, Fot. 7) - potencjalne siedlisko *Passer sp.*

Fot. 7. Siedlisko nr 2.

Siedlisko nr 3

Podłużna szczelina pod rynną na ścianie południowej w sąsiedztwie wschodniego narożnika (Ryc. 2, Fot. 8) - potencjalne siedlisko gniazdowe jerzyka *Apus apus* (obecne ślady po ognie).

Fot. 8. Siedlisko nr 3.

Siedlisko nr 4

Szczelina pod odstającą plastikową kratką od otworu wentylacyjnego z materiałem gniazdowym poniżej parapetu okna na drugim piętrze od strony południowej, drugi rząd okien na wschód od wejścia do budynku (Ryc. 2, Fot. 9) - potencjalne siedlisko gniazdowe *Passer sp.* (obecny materiał gniazdowy).

Fot. 9. Siedlisko nr 4.

Siedlisko 5

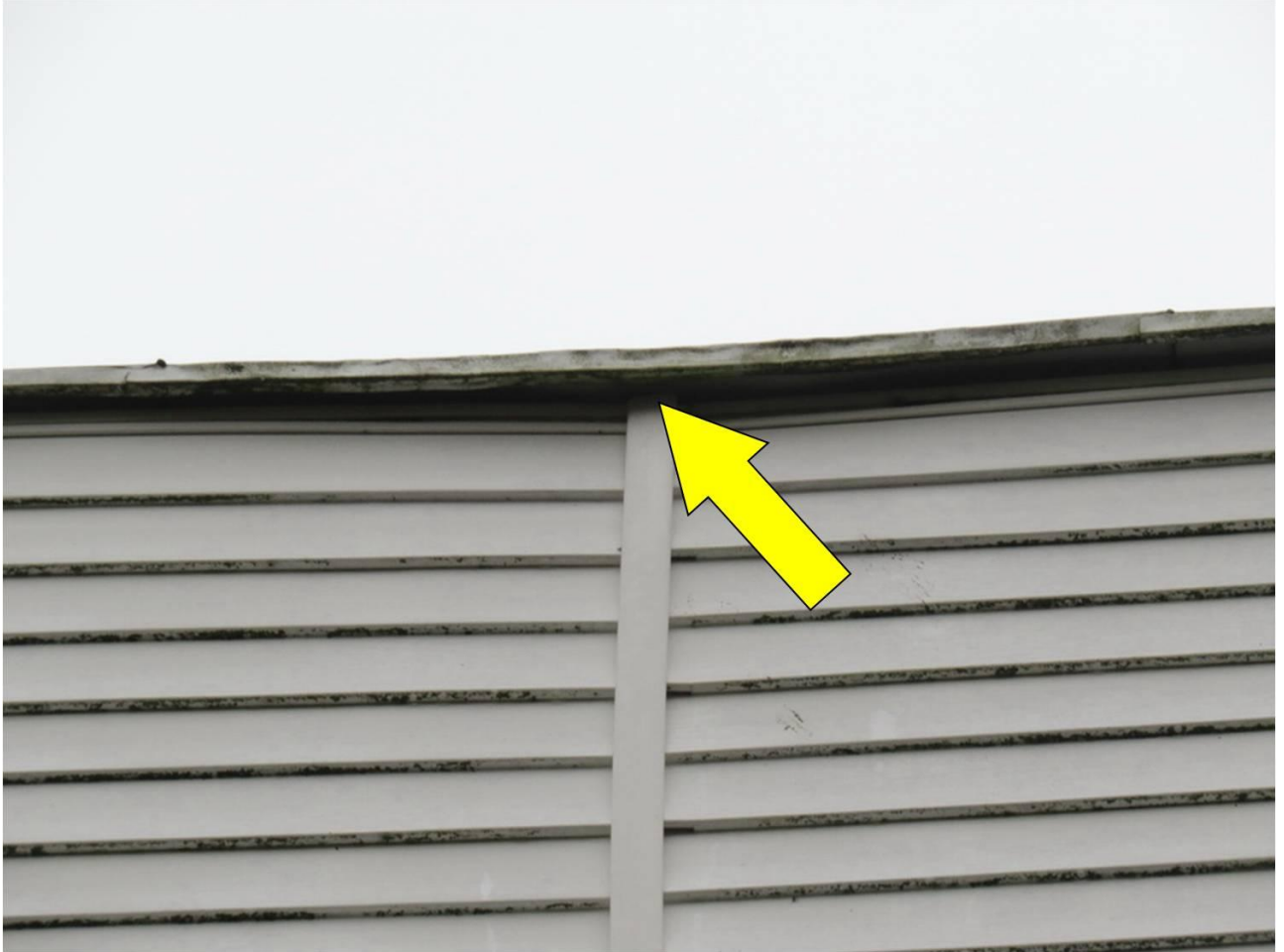
Szczelina w plastikowym panelu przy kratce otworu wentylacyjnego pod parapetem okna na pierwszym piętrze na lewo od wejścia do budynku od strony południowej (Ryc. 2, Fot. 10) - potencjalne siedlisko gniazdowe *Passer sp.*

Fot. 10. Siedlisko nr 5.

Siedlisko 6

Szczelina pod metalowym okapem dachu na środku ściany zachodniej powyżej okna (Ryc. 2, Fot. 11) - potencjalne siedlisko gniazdowe jerzyka *Apus apus*.

Fot. 11. Siedlisko nr 6.

Siedlisko 7

Szczelina w plastikowym panelu u nasady metalowej kraty okna na pierwszym piętrze ściany zachodniej (Ryc. 2, Fot. 12) - potencjalne siedlisko gniazdowe szpaka *Sturnus vulgaris* (obecne ślady po ogonie).

Fot. 12. Siedlisko nr 7.

Siedlisko nr 8

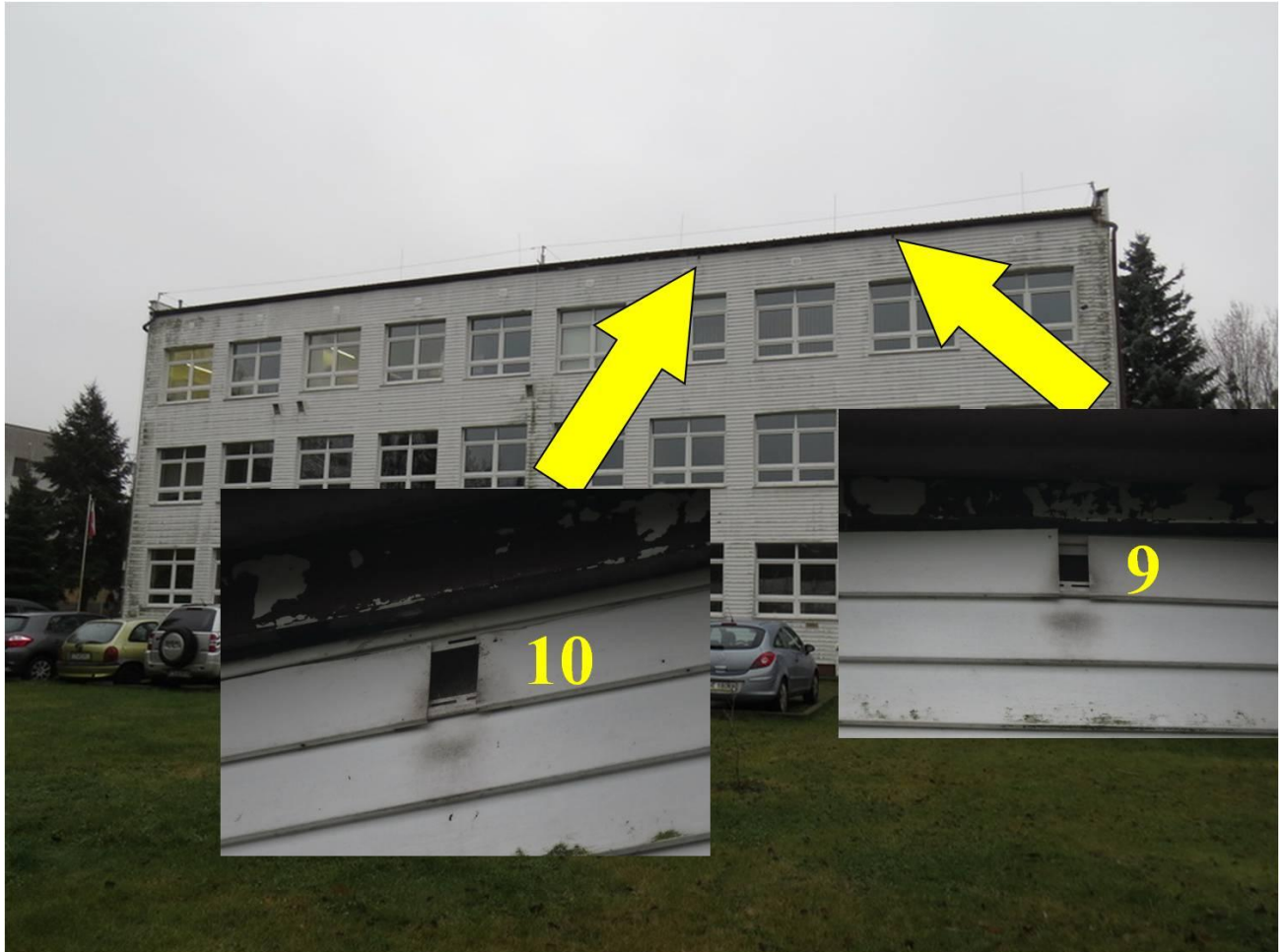
Pionowa szczelina w plastikowym panelu przy rynnie w narożniku ściany północnej od strony zachodniej (Ryc. 2, Fot. 13) - potencjalne siedlisko jerzyka *Apus apus*.

Fot. 13. Siedlisko nr 8.

Siedliska nr 9 i 10

Szczeliny w plastikowym panelu pod metalowym okapem ściany północnej (Ryc. 2, Fot. 14) potencjalne siedliska dwóch par jeryzka *Apus apus* (obecne ślady po ogonach).

Fot. 14. Siedliska nr 9 i 10.

Siedliska nr 11 i 12

Odstające plastikowe panele w dwóch górnych wnękach okiennych na ścianie północnej z obecnym materiałem gniazdowym (Ryc. 2, Fot. 15) - potencjalne siedliska gniazdowe dwóch par *Passer sp.*

Fot. 15. Siedliska nr 11 i 12.

Siedlisko nr 13

Pionowa szczelina przy rynnie w narożniku ściany północnej od strony wschodniej (Ryc. 2, Fot. 16) - potencjalne siedlisko jerzyka *Apus apus*.

Fot. 16. Siedlisko nr 13.

4.2. POTENCJALNE STANOWISKA GNIAZDOWE - PODSUMOWANIE

W trakcie kontroli terenowej, która odbyła się 4 grudnia 2019 roku, na budynku Centralnego Laboratorium Głównego Inspektoratu Ochrony Roślin i Nasiennictwa w Toruniu przy ulicy Żwirki i Wigury 73, stwierdzono łącznie na jego ścianach 13 potencjalnych siedlisk gniazdowych należących do 5 gatunków ptaków. Były to:

- 1 siedlisko modraszki *Cyanistes caeruleus*;
- 1 siedlisko szpaka *Sturnus vulgaris*;
- 5 siedlisk *Passer sp.* (wróbla *Passer domesticus* lub mazurka *Passer montanus*);

- 6 siedlisk jerzyka *Apus apus*;

Nie stwierdzono siedlisk gniazdowych ptaków na dachu budynku.

Ptaki gnieźdzące się potencjalnie na waloryzowanym budynku należą w Polsce do gatunków licznych, szeroko rozpowszechnionych i nie zagrożonych wyginięciem (TOMIAŁOJC & STAWARCZYK 2003, MOKWA 2007, OSIEJUK & ŁOSAK 2007, PINOWSKI 2007a, 2007b, ZIELIŃSKI 2007, KUCZYŃSKI & CHYLARECKI 2012, CHYLARECKI et al. 2018). Są one objęte ochroną ścisłą, nie należą jednak do grupy gatunków o znaczeniu wspólnotowym wymienionych w Załączniku I Dyrektywy Rady 2009/147/WE.

5. ZALECENIA DLA INWESTORA

5.1. ZALECENIA DOTYCZĄCE TERMINÓW I SPOSOBU ROBÓT

- Wszystkie planowane prace remontowo-budowlane mogą zostać przeprowadzone bez przeciwwskazań począwszy od teraz pod warunkiem, że skończą się one do 28 lutego 2020 roku.

- Jeżeli planowane prace remontowo-budowlane rozpoczną się lub będą kontynuowane po 28 lutym 2020 roku, należy bezwzględnie przed tym terminem pozalepiać wszystkie otwory i szczeliny, tak aby nie zostały one zajęte przez ptaki na wiosnę 2020 roku. W pierwszej kolejności zamknięte (zapiankowane) muszą być otwory i szczeliny wskazane jako potencjalne siedliska lęgowe ptaków (Ryc. 2, Fot. 6-16).

- W trakcie prac remontowo-budowlanych należy na bieżąco zalepiać wszystkie nowopowstałe otwory i szczeliny w elewacji budynku.

- W razie stwierdzenia lub podejrzenia lęgu, bądź obecności jakiegokolwiek gatunku ptaka na kompleksie budowlanym w trakcie prac remontowych, należy bezzwłocznie skontaktować się z ornitologiem, który określi dalsze postępowanie stosowne do zaistniałej sytuacji!

5.2. DZIAŁANIA KOMPENSUJĄCE DLA AWIFAUNY

W ramach działań kompensacyjnych, rekompensujących utracone miejsca lęgowe ptaków, należy rozwiesić następującą liczbę skrzynek lęgowych:

- typ A1 - 1 sztuka;

- typ A - 5 sztuk;

- typ B - 1 sztuka;

- typ J - 6 sztuk.

Skrzynki lęgowe należy rozwiesić do 28 lutego 2020 roku, tak aby były dostępne dla ptaków w następnym sezonie lęgowym, wysoce wskazana jest jednak ich jak najwcześniejsza instalacja.

Rozwieszanie skrzynek lęgowych należy przeprowadzić zawsze w obecności ornitologa, który wskaże ich optymalne lokalizacje zwiększające prawdopodobieństwo zasiedlenia sztucznych miejsc gniazdowych przez ptaki.

Wymiary, sposoby rozmieszczenia i konserwacji skrzynek lęgowych opisane są w Rozdziale 6 ekspertyzy dotyczącej awifauny.

5.3. DZIAŁANIA ADMINISTRACYJNE

Konieczność przeprowadzenia robót remontowo-budowlanych, związana z nadrzędnym interesem społecznym, spowoduje zniszczenie siedlisk chronionych gatunków ptaków. Niezbędne jest zgłoszenie się do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy o wyrażenie zgody na uchylenie zakazu niszczenia wspomnianych siedlisk z niniejszą ekspertyzą jako załącznikiem do wniosku.

6. WYMIARY I SPOSOBY ROZMIESZCZENIA SKRZYNEK LĘGOWYCH

Skrzynki lęgowe typu A1 dla modraszki (Ryc. 3), typu A dla wróbli *Passer sp.* (Ryc. 3) oraz typu B dla szpaka *Sturnus vulgaris* (Ryc. 4), powinny zostać zamontowane na drzewach sąsiadujących z budynkiem lub na ścianach (najlepiej) szczytowych budynku na wysokości powyżej 5 m nad ziemią. Skrzynki należy wieszać w odległości nie mniejszej niż 1,5 metra od siebie.

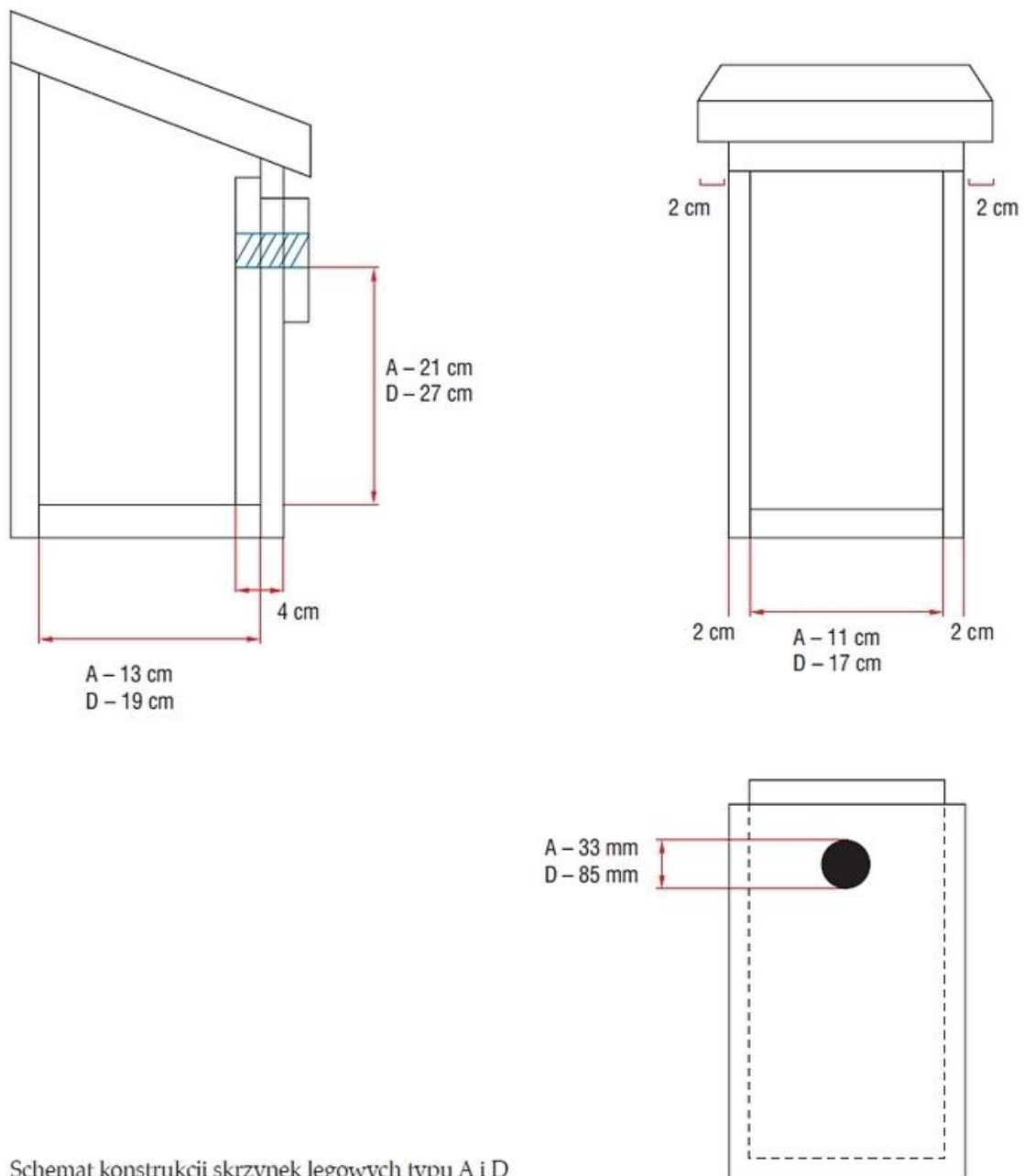
Skrzynki lęgowe typu J - dla jerzyka (Ryc. 5) powinny zostać zamontowane na ścianach budynku na wysokości stropodachu. Należy unikać wieszania skrzynek w bezpośrednim sąsiedztwie otworów prowadzących do stropodachów. Skrzynki dla jerzyków mogą zostać rozmieszczone w poziomym rzędzie jedna przy drugiej lub w niewielkich odległościach od siebie. Należy wybierać takie miejsca, w których ptaki będą miały swobodny dojazd do skrzynek - tj. w miejscach nie osłoniętych np. przez konary drzew.

W przypadku wieszania skrzynek na budynku należy, o ile to możliwe, wpuszczać je w ocieplinę tak by można było otworzyć przednią ściankę skrzynki w celu wyczyszczenia jej

wnętrza. Jeśli nie będzie możliwe umieszczenie skrzynek w ocieplinie należy zawiesić je na elewacji w taki sposób by można było otwierać przednią ściankę. Przednie ścianki w miarę możliwości powinny zostać pomalowane na taki sam kolor jak elewacja.

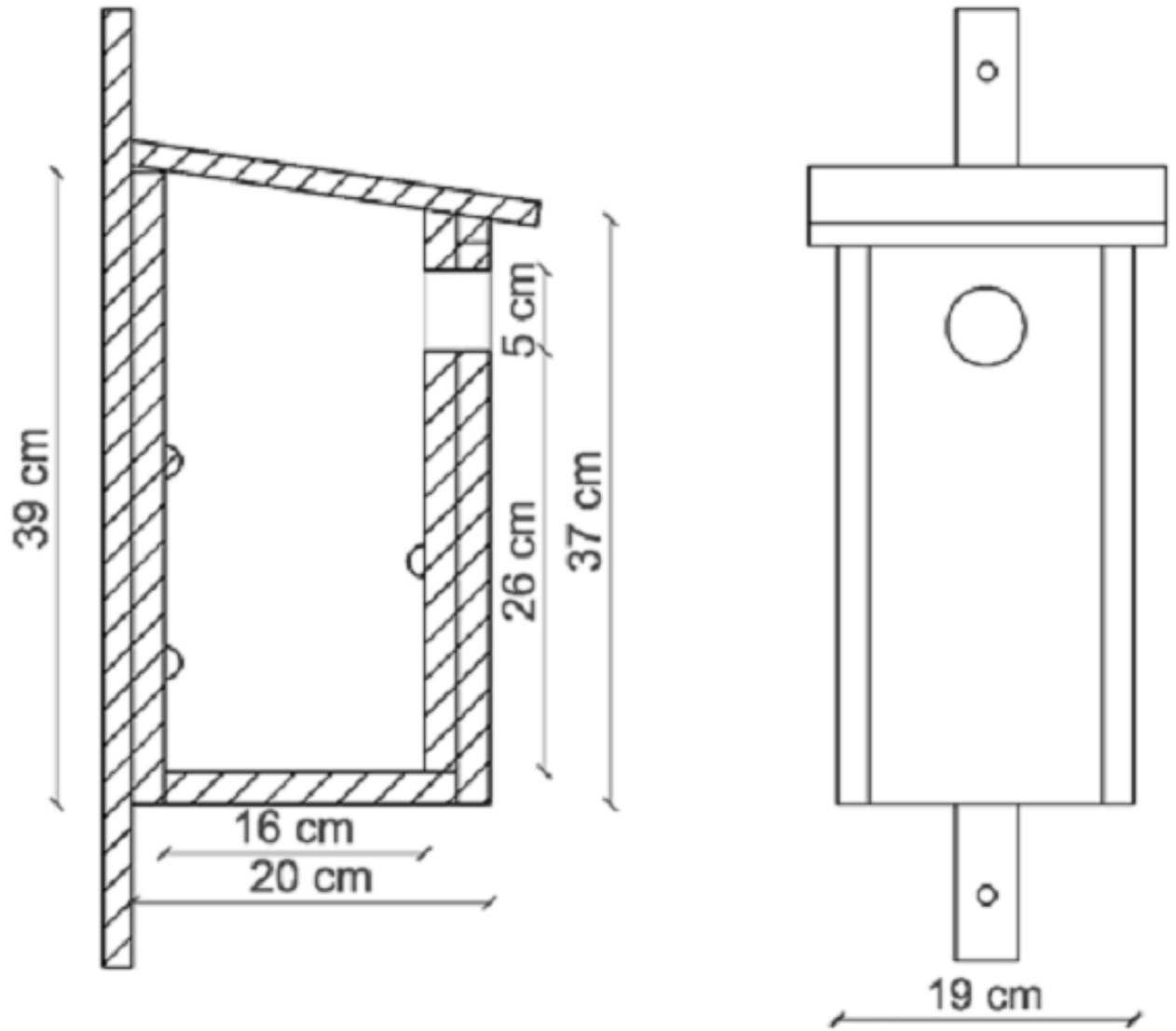
Ze względów bezpieczeństwa nie należy wieszać skrzynek w miejscach często uczęszczanych oraz nad wejściami do budynków, o ile te nie są osłonięte daszkiem od góry.

Skrzynki należy czyścić co najmniej raz na dwa lata w okresie jesiennym (WYLEGAŁA et al. 2008).

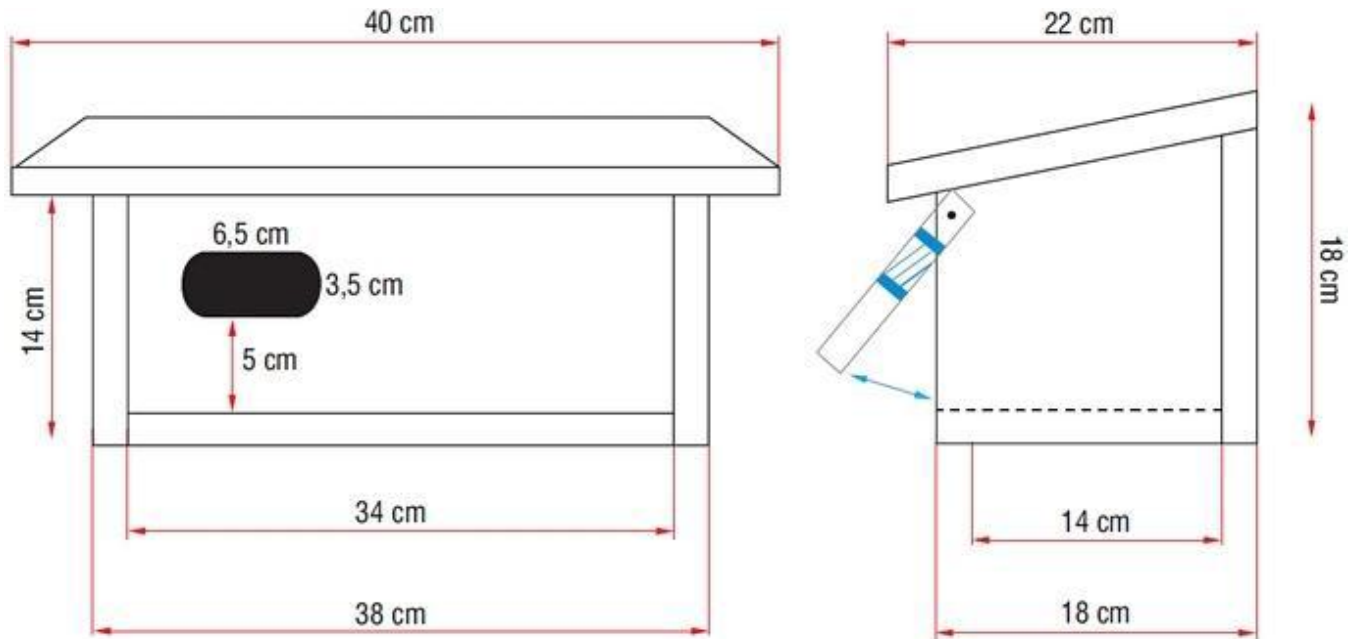

Schemat konstrukcji skrzynek lęgowych typu A i D

Ryc. 3. Konstrukcja i wymiary skrzynki lęgowej typu A i D wg GRZENIEWSKIEGO (2010). Skrzynka lęgowa typu A1 powinna mieć otwór wlotowy 28 mm, reszta tak jak w typie A.

Ryc. 4. Konstrukcja i wymiary skrzynki lęgowej typu B wg BOCHEŃSKIEGO et al. (2013).

Schemat konstrukcji skrzynki lęgowej dla jerzyków

Ryc. 5. Schemat konstrukcji skrzynki lęgowej typu J dla jerzyka wg GRZENIEWSKIEGO (2010).

7. LITERATURA

- BOCHEŃSKI M., CIEBIERA O., DOLATA P. T., JERAZK J., ZBYRYT A. 2013. Ochrona ptaków w mieście. RDOŚ, Gorzów Wielkopolski.
- BRAUZE T., GOLIASZ P., KURKOWSKI Ł. 2011. Breeding birds of open ruderal areas in the city of Toruń (Poland). In: INDYKIEWICZ P., JERZAK L., BÖHNER J., KAVANAGH B. (eds.). Urban Fauna. Studies of animal biology, ecology and conservation in European cities. UTP, Bydgoszcz: 367-383.
- CHYLARECKI P., CHODKIEWICZ T., NEUBAUER G., SIKORA A., MEISSNER W., WOŹNIAK B., WYLEGAŁA P., ŁAWICKI Ł., MARCHOWSKI D., BETLEJA J., BZOMA S., CENIAN Z., GÓRSKI A., KORNILUK M., MOCZARSKA J., OCHOCIŃSKA D., RUBACHA S., WIELOCH M., ZIELIŃSKA M., ZIELIŃSKI P., KUCZYŃSKI L. 2018. Trendy liczebności ptaków w Polsce. GIOŚ, Warszawa.
- GOTZMAN J., JABŁOŃSKI B. 1972. Gniazda naszych ptaków. PZWS, Warszawa.
- GRZENIEWSKI M. 2010. Gdzie, jak i kiedy wieszać skrzynki lęgowe dla ptaków. Administrator 5/2010.

- HARRISON C., CASTELL Z. 1998. Bird nests, eggs and nestlings of Britain and Europe with North Africa and the Middle East. Happer Collins, London.
- KUCZYŃSKI L., CHYLARECKI P. 2012. Atlas pospolitych ptaków lęgowych Polski. Rozmieszczenie, wybiórczość siedliskowa, trendy. GIOŚ, Warszawa.
- MOKWA T. 2007. Szpak *Sturnus vulgaris*. W: SIKORA A., ROHDE Z., GROMADZKI M., NEUBAUER G., CHYLARECKI P. (red). Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985-2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań, s. 482-483.
- OSIEJUK T., ŁOSAK K. J. 2007. Modraszka *Cyanistes caeruleus*. W: SIKORA A., ROHDE Z., GROMADZKI M., NEUBAUER G., CHYLARECKI P. (red). Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985-2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań, s. 442-443.
- PAWLACZYK P. 2012. Natura 2000 i inne wymagania europejskiej przyrody - niezbędny przyrodnika. Wydawnictwo Klubu Przyrodników, Świebodzin.
- PINOWSKI J. 2007a. Mazurek *Passer montanus*. W: SIKORA A., ROHDE Z., GROMADZKI M., NEUBAUER G., CHYLARECKI P. (red). Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985-2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań, s. 484-485.
- PINOWSKI J. 2007b. Wróbel *Passer domesticus*. W: SIKORA A., ROHDE Z., GROMADZKI M., NEUBAUER G., CHYLARECKI P. (red). Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985-2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań, s. 486-487.
- PAWLACZYK P. 2012. Natura 2000 i inne wymagania europejskiej przyrody - niezbędny przyrodnika. Wydawnictwo Klubu Przyrodników, Świebodzin.
- TOMIAŁOJĆ L., STAWARCZYK T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP Pro Natura, Wrocław.
- TROJAN P., WINIARSKA G. 2001. Miasto jako archipelag wysp śródlądowych. W: INDYKIEWICZ P., BARCZAK T., KACZOROWSKI G. (red.) Bioróżnorodność i ekologia populacji zwierzęcych w środowiskach zurbanizowanych. NICE, Bydgoszcz: 10-16.
- WÓJCIK S. 2010 msc. Inwentaryzacja jerzyka *Apus apus* na terenie miasta Jaworzno w 2010 roku. Milvus, Jaworzno 60.
- WYLEGAŁA P., DZIĘCIOŁOWSKI R., RADOS R. 2008. Standardy montowania ukryć dla ptaków i nietoperzy jako element prac dociepleniowych. PTOP Salamandra, Poznań.
- ZIELIŃSKA D. 2010. Ptaki w budynkach - zagrożenia i ochrona. Oikos 1, 52: 14-15.
- ZIELIŃSKI P. 2007. Jerzyk *Apus apus*. W: SIKORA A., ROHDE Z., GROMADZKI M., NEUBAUER G., CHYLARECKI P. (red). Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985-2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań, s. 280-281.

II. CZĘŚĆ CHIROPTEROLOGICZNA

dr Krzysztof Kasprzyk, Bio-Spec, Biuro Analiz Środowiskowych

1. WSTĘP

Remonty i modernizacje budynków należą do inwestycji, które potencjalnie zagrażają populacjom ptaków i nietoperzy chroniącym się w tego rodzaju schronieniach. Zwierzęta te wykorzystują budynki zarówno jako miejsce rozrodu jak i okresową kryjówkę. Szczeliny pod obróbkami blacharskimi, parapetami, pęknięcia ścian oraz przestrzeń stropodachu to główne miejsca występowania ptaków i nietoperzy.

W świetle Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz.U. z 2016 r. poz. 2183) wynika konieczność ochrony ptaków i nietoperzy zasiedlających budynki w trakcie prowadzonych prac budowlanych.

Na mocy tego rozporządzenia większość gatunków ptaków oraz wszystkie gatunki nietoperzy występujące w Polsce objęte są ochroną gatunkową. Oznacza to, że w stosunku do gatunków objętych ochroną obowiązuje wiele zakazów. Spośród tych wymienionych w rozporządzeniu prac remontowych dotyczą głównie odnoszące się do umyślnego zabijania, niszczenia siedlisk, ostoi, gniazd, zimowisk i innych schronień, wybierania jaj, umyślnego płoszenia i niepokojenia, przemieszczania z miejsc przebywania na inne miejsca.

Paragraf 10 pkt 4g i 4h ww. rozporządzenia nakłada obowiązek budowy sztucznych miejsc lęgowych oraz obowiązek dostosowania sposobów i terminów wykonywania prac budowlanych, remontowych i innych, tak aby zminimalizować ich negatywny wpływ na biologię poszczególnych gatunków i ich siedliska. Dotyczy to zarówno sytuacji, w której prowadzone prace remontowe/termomodernizacyjne oznaczają bezpośrednie zniszczenie siedlisk i lęgów, jak również sytuacji, kiedy prace prowadzone w pobliżu miejsc lęgowych i schronień powodują płoszenie i niepokojenie zwierząt.

W konsekwencji wymienione zapisy oznaczają, że harmonogram i przebieg prac budowlanych muszą uwzględniać taki sposób i czas prowadzenia prac, aby nie doszło do zniszczenia zasiedlonych gniazd, jaj, zabijania osobników młodocianych, płoszenia osobników dorosłych. W przypadku konieczności trwałego zniszczenia siedlisk (miejsc gniazdowych) niezbędne jest wykonanie działań minimalizujących (np. zamontowanie budek lęgowych).

2. METODY BADAŃ

Badania na potrzeby niniejszego opracowania prowadzono synchronicznie z ornitologiem w dniu 4 grudnia 2019 r. w godz. od 11:15 do 13:15. Ponieważ badania prowadzono w okresie o niewielkiej aktywności nietoperzy (okres zimowego spoczynku) skupiono się na identyfikacji śladów świadczących o obecnym lub przeszłym występowaniu nietoperzy w budynkach. Z użyciem lornetki (10x50) poszukiwano zwłaszcza śladów mogących wskazywać na obecność dużego skupienia osobników nietoperzy takich jak: odchody na ścianach, przybrudzenia wlotów. Wzdłuż budynków - pod ich ścianami poszukiwano również odchodów, mogących świadczyć o wykorzystywaniu kryjówek przez te ssaki.

Z poziomu dachu sprawdzono również wszystkie potencjalne wloty do kominów wentylacyjnych, zwłaszcza możliwości wchodzenia nietoperzy i szczelność siatek zabezpieczających. Wykonano również kompletną dokumentację fotograficzną stwierdzonych wlotów.

3. WYNIKI INWENTARYZACJI

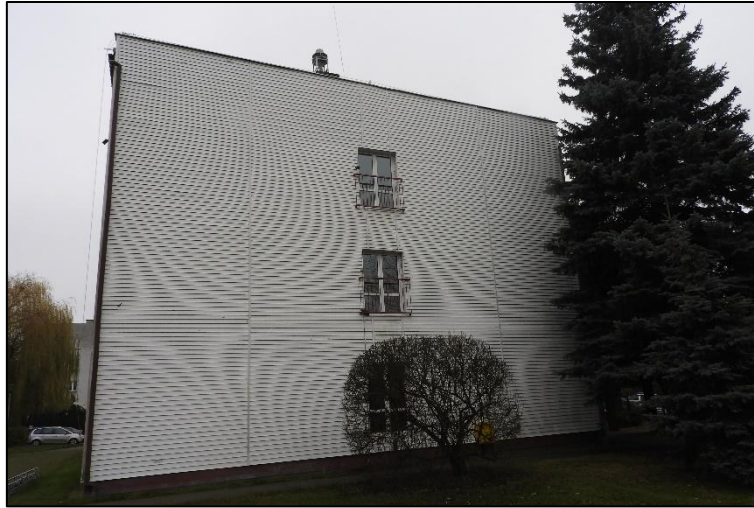
Trzykondygnacyjny jednobryłowy budynek oddano do użytku w 1978 roku. Budynek posiada płaski, wentylowany stropodach zabezpieczony kratkami wlotowymi, których stan nie wymaga dalszego uszczelniania. Komin wentylacyjny i dymowy zabezpieczone szczelnie są kratkami. Budynek obłożony jest okładziną plastikową z PVC (Fot. 1-4), podczas poprzedniego remontu wymieniono okna.

Fot.1. Widok na elewację wschodnią budynku.

Fot. 2. Widok elewacji południowej budynku.

Fot. 3.Widok elewacji zachodniej budynku.

Fot. 4.Widok elewacji północnej budynku.

Bezpośrednie obserwacje nie potwierdziły śladów występowania nietoperzy w obrębie budynku, jednak istniejąca elewacja plastikowa w wielu miejscach odstaje od ścian i stwarza miejsce do wchodzenia nietoperzy pod w/w elewację.

Na podstawie szczegółowej obserwacji i ustaleń z ornitologiem, co do miejsc zasiedlonych przez ptaki, jako potencjalne miejsca ukrycia nietoperzy przyjęto następujących 18 lokalizacji;

- elewacja wschodnia

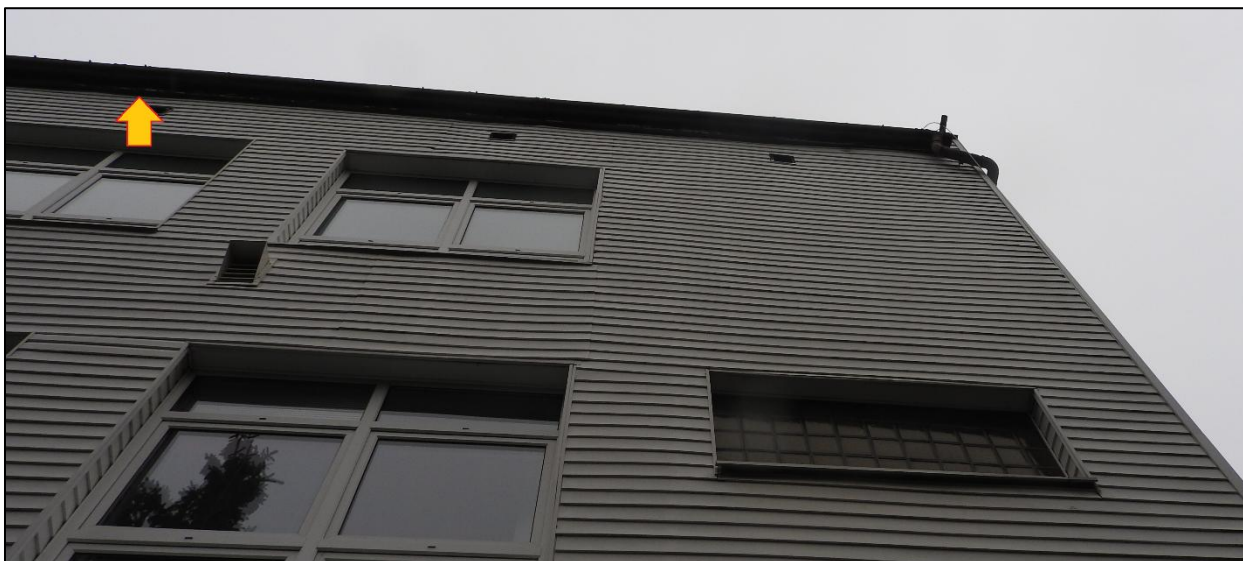

Fot. 5. Potencjalne wloty nietoperzy zidentyfikowane na elewacji wschodniej.

Fot.6. Zbliżenie jednego z zidentyfikowanych wlotów na elewacji wschodniej.

- elewacja południowa

Fot. 7. Lokalizacja jednego z zidentyfikowanych wlotów na elewacji południowej budynku.

Fot. 8. Zlokalizowane potencjalne wloty elewacja południowa cd.

Fot. 9. Zlokalizowane potencjalne wloty na elewacji zachodniej (tu traktowane jako 1 lokalizacja).

Fot. 10. Zlokalizowane potencjalne wloty na elewacji północnej.

4. OCENA ODDZIAŁYWANIA PLANOWANYCH TERMOMODERNIZACJI NA CHIROPTEROFAUNĘ I PROPONOWANE DZIAŁANIA MINIMALIZUJĄCE ODDZIAŁYWANIA NEGATYWNE

Ze względu na charakter planowanych prac polegających na dociepleniu ścian zewnętrznych, potencjalne i rzeczywiste miejsca występowania nietoperzy ulegną zniszczeniu. W przypadku zamykania szczelin i ubytków w murze oraz wlotów pod obróbki blacharskie może dojść do przypadkowego uwięzienia i śmierci nietoperzy.

Dlatego przewiduje się, że w obiektach będących przedmiotem modernizacji mogłoby dojść do naruszenia wymogów ochronnych wynikających z ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody i Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt. W stosunku do gatunków zwierząt objętych ochroną ścisłą oraz częściową zaleca się wykonywanie zabiegów ochronnych utrzymujących właściwy stan populacji lub siedlisk zwierząt polegających na budowie sztucznych miejsc lęgowych oraz dostosowaniu sposobów i terminów wykonywania prac remontowych i innych, tak aby zminimalizować ich wpływ na zwierzęta i ich siedliska.

5. WYKAZ PLANOWANYCH DZIAŁAŃ MINIMALIZUJĄCYCH

W stosunku do nietoperzy w określeniu działań minimalizujących kierowano się zasadą przezorności, dlatego też pomimo, iż nie stwierdzono występowania nietoperzy w obrębie budynku, nie można wykluczyć, że planowana modernizacja ograniczy miejsca ukrycia tych ssaków. Dlatego kierując się zasadą przezorności, zakłada się, że inwestycja okresowo może obniżyć liczbę miejsc ukrycia i rozrodu 16 potencjalnych kryjówek nietoperzy - (*Chiroptera* sp.), jednak mając na względzie, że część potencjalnych miejsc może być również zasiedlona przez ptaki np. jerzyka przewiduje się, że planowana inwestycja może obniżyć liczbę miejsc o **maksymalnie 10 potencjalnych kryjówek**.

Zgodnie z Wytycznymi (Wylęgała i inni 2009, Zyskowski i Zielińska 2017), jako działania minimalizujące zmniejszenie liczby miejsc ukrycia i rozrodu nietoperzy zaproponowano rozwieszenie schronień zastępczych w postaci budek (skrzynek) rozrodczych podocieplinowych.

Proponowane budki dla nietoperzy (podtynkowe)

<https://budkadlanietoperza.pl/budka-dla-nietoperza/rodzaj-nietoperz-trocinobeton-schron-podtynkowy>

6. PROPONOWANE MIEJSCA ROZWIESZENIA SKRZYNEK

Poniżej przedstawiono proponowane lokalizacje zalecanych schronień zastępczych dla nietoperzy. Ostateczna lokalizacja uwzględniająca przyjęte rozwiązania projektowe może być inna, jednak musi uwzględniać liczbę, rodzaj oraz proponowaną wysokość rozwieszenia budek od powierzchni gruntu.

Fot. 11. Proponowane lokalizacje skrzynek dla nietoperzy na elewacji wschodniej budynku.

Fot. 12. Proponowane lokalizacje skrzynek dla nietoperzy na elewacji zachodniej budynku.

7. TERMIN WYKONYWANIA PRAC I INNE ZALECENIA

W przypadku budynków zasiedlonych przez nietoperze wszelkiego rodzaju prace termoizolacyjne powinny być przeprowadzane w okresie wrzesień - luty. W przypadku innego terminu prac zaleca się przed sezonem rozrodczym zabezpieczenie miejsc rozrodu przez zamknięcie ich przed zasiedleniem (najpóźniej do końca lutego). Nie można jednak wykluczyć zasiedlenia przez nietoperze budynku w celu odbycia hibernacji, co jest coraz powszechniejszym zjawiskiem. Dlatego z uwzględnieniem harmonogramu omawianej inwestycji zaleca się zamknięcie wlotów wykazanych w opracowaniu za pomocą siatki plastikowej mocowanej klejem lub spinkami (lub nabijanymi zszywkami) do istniejącej elewacji w okresie do końca lutego. Siatka umożliwi opuszczenie miejsca hibernacyjnego po odbyciu hibernacji i zabezpieczy te miejsca przed ponownym zasiedleniem. Zaleca się również prowadzenie demontażu elewacji pod nadzorem przyrodnika, w celu podjęcia działań zapobiegawczych (ich ewakuacji) w wypadku stwierdzenia jakichkolwiek nietoperzy.

Fot. 13. Siatka zabezpieczająca kryjówkę przed ponownym zasiedleniem kryjówek, umożliwiające jednocześnie bezpieczne jej opuszczenie.
<https://nwdistrict.ifas.ufl.edu/nat/2018/03/18/bats-in-a-building-what-can-you-do/>

8. LITERATURA

- KUS K., STANIASZEK M., SZCZEPANIAK P. 2010. Ptaki w budynkach. Remonty i docieplenia w zgodzie z przepisami ochrony przyrody. Stowarzyszenie Ochrony Sów. Pp. 65.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20160002183/O/D20162183.pdf>
- WYLEGAŁA P., JAROS R., DZIĘCIOŁOWSKI R., KEPEL A., SZKUDLAREK R., PASZKIEWICZ R. 2009. Docieplenie budynków w zgodzie z zasadami ochrony przyrody. Broszura wydana przez Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody „Salamandra” na zlecenie NFOŚiGW.
- ZYSKOWSKI D., ZIELIŃSKA D. 2017. Przewodnik do inwentaryzacji oraz ochrony ptaków i nietoperzy związanych z budynkami. Federacja Zielonych GAJA, Szczecin.